

Rapport fra reise til Sør-Afrika 3.-8.12.2018

v/Einar Tjelle

Den norske kirke har gjennom flere tiår hatt relasjoner til kirker, organisasjoner og institusjoner i Sør-Afrika og lært mye av dette. Foranledningen til denne delegasjonsreisen var i utgangspunktet en invitasjon til generalforsamlingen i vår lutherske søsterkirke *Evangelical Lutheran Church of Southern Africa (ELCSA)* og en fornyelse av partnerskapsavtalen vi har med denne kirken. Som det framgår lenger nede i rapporten, ble ikke dette helt som planlagt, på grunn av diverse utfordringer i denne kirken. Men andre viktige kirker og aktører var også med i programmet. Noen av dem har vi hatt kontakt med fra Mellomkirkelig råds tunge engasjement gjennom anti-apartheid-kampen. Andre er nyere partnere, blant annet gjennom Kirkens Nødhjelp. Reisen gikk til Johannesburg, Soweto, Pretoria og Cape Town.

Delegasjonen bestod av Oslos biskop Kari Veiteberg, MKRs valgte leder Kristine Sandmæl, MKRs generalsekretær Berit Hagen Agøy, seniorrådgiver Guro Almås og assisterende generalsekretær Einar Tjelle.

Delegasjonen fra Den norske kirke møter eksekutivkomiteen i ELCSA

The Evangelical Lutheran Church of Southern Africa (ELCSA)

Relasjonen til ELCSA har røtter tilbake til misjonsarbeidet til NMS i Sør-Afrika fra 1843. I 2005 ble det etablert en formell avtale mellom ELCSA og Dnk hvor også NMS og KN var medundertegnere. Oslo bispedømme er for tiden det eneste bispedømmet som vedlikeholder relasjoner i begrenset grad til ELCSA og South East Diocese. Vi ble tidlig invitert til å delta på ELCSAs generalforsamling i begynnelsen av desember og planla reisen i henhold til denne. Men få dager før vi skulle reise, fikk vi beskjed om at generalforsamlingen var avlyst/utsatt. Møtet ble likevel omgjort til et mindre/kortere «kirkerådsmøte», hvor riktignok alle bispedømmene var representert. Vi ble invitert til å delta på dette, inkludert et formøte med ledergruppen. Møtene fant sted 4. desember ved ELCSAs hovedkvarter utenfor Johannesburg. Den opprinnelige planen var å signere en fornyet avtale mellom våre to kirker. På grunn av de mange spørsmål, både hos oss og internt i kirken, om hvor «arvesølv» er blitt av, og hvem som har ansvaret, valgte vi å utsette dette. Det toppet seg da generalsekretæren dagen før møtet vårt ba oss om å sende dem utkastet til avtale. Denne har vært på

generalsekretær Bheki Mathes bord i flere år. Det viste seg at knapt noen hadde sett den. Både biskop Veiteberg og Hagen Agøy understreket i rådsmøtet vår lange felles historie, og vår forpliktelse til å fortsette relasjonen, også i vanskelige tider. Men en fornyet avtale må være forankret i hele kirken/de ulike bispedømmene, understreket Hagen Agøy. Uten at det ble sagt i klartekst, var dette også en måte å vinne litt tid i forhold til å kunne (forhåpentligvis) forholde seg til et nyvalgt lederskap i 2019, samt å få mer klarhet vedrørende de økonomiske vanskelighetene kirken er oppe i etter eiendomssalget og feilinvesteringer fra noen år tilbake. Frustrasjon over (manglende) håndtering av denne saken lå bak mye av diskusjonene i møtet. Blant annet var det tydeligvis en meget kritisk advokat-rapport om denne saken som eksekutivkomiteen ikke ønsket at hele Kirkerådet skulle få se. Koplet til dette var også maktkamper om posisjoner i bispedømmene, frustrasjoner over manglende overføringer til arbeidet i bispedømmene, presteutdanning etc. Vi gjorde oss også refleksjoner om møtekulturen. Viktige dokumenter var ikke sendt rådet på forhånd, men ble presentert der og da. Dette ble ikke akseptert. Vi hørte også noen selsomme refleksjoner som antydte at vi «besteforeldre fra nord» skaper avhengighet, har medansvar ...

På den positive siden var det godt å se at flere likevel var tydelige i sin kritikk, og krevde rettferdighet og svar. Trolig var det godt for mange at vi satt der som tilskuere og bivånet det hele. På grasrotnivå er det nok flere positive ting som skjer, til tross for alt dette. Blant annet gjøres det mange steder et viktig arbeid mot *Gender based violence*. Men uten tvil lammer denne finans-/lederkrise også lokalkirken. Den utsatte generalforsamlingen ble satt til 25.-28.2.19.

Oppfølging:

Fra MKRs side avventer vi en formell signering av en fornyet avtale til den er forankret i ELCSAs organisasjon, et nytt lederskap er på plass, og situasjonen er mer avklart. Det er likevel viktig å vise på andre måter at vi «går sammen med dem» i en vanskelig tid. Sekretariatet har også kontakt med LVF om situasjonen.

Oslo biskop/bispedømme fortsetter sin kontakt med South East Diocese/KwaZuluNatal, særlig gjennom Inger og Jostein Nesvåg som er i Sør-Afrika våren 2019.

Det sendes en hilsen til ELCSAs utsatte generalforsamling i februar, og det bes om at Nesvågs kan være observatører og overbringe hilsen fra Dnk.

South African Council of Churches (SACC)

Delegasjonen møtte Det sørafrikanske kirkerådet den 3.12. i deres hovedkvarter «nye» *Khotso House*, Johannesburg. Det første Khotso House ble bombet av apartheid-regimet i 1988. Norske myndigheter og MKR var i sin tid med på å støtte nyetableringen og har støttet SACCs arbeid gjennom mange år. De siste årene har SACC fått nytt lederskap, ny profil og er i grunnen gjenoppstått fra en flere års dvale. Vi møtte ledergruppen som består av biskop Zipho Siwa, president, Frank Chikane, visepresident, Ms. Nomasonto Mawaza, biskop Malusi Mpumlwana, generalsekretær, samt noen flere.

Noen momenter fra samtalen:

Nobels fredpris til SACCs daværende leder Desmond Tutu i 1984 og Kairosdokumentet i 1985 gav stor styrke og legitimitet til anti-apartheid-kampen. Kirkene har i tiden etter frigjøringen feilet ved ikke å være lys og salt i arbeidet for rettferdighet og forsoning.

Fattigdom, korrupsjon, fremmedfrykt og seksualisert vold er i dag utbredt. Problemene er i dag mye mer sammensatt. Men «nye» SACC er nå på banen, og de har også gode planer for at Khotso House i økende grad skal gi leieinntekter til arbeidet.

Følgende er hovedsøyler i deres aktuelle «bønn- og arbeid-kampanje»:

- 1) Healing and Reconciliation
- 2) Restoration of the Family Fabric
- 3) Poverty and Inequality
- 4) Economic Transformation
- 5) Anchoring Democracy

Særlig det siste punktet er aktuelt ved inngangen til valgåret 2019. SACC har store planer for å mobilisere kirkene i valgobservasjon og bevisstgjøring. De har blant annet sendt søknad til den norske ambassaden. Vi synes ambisjonene er vel store og tida knapp. Men SACC har på mange måter en moralsk integritet som myndighetene mangler. Daniel, Jeremia og Amos er blant de profetiske forbilder for SACC som de med frimodighet holdt fram. Også arbeid mot kjønnsbasert vold har fått en ny kraft i SACC, men mye er gjort lokalt i kirkene. «Churches are part of the problem». SACC er blant annet aktiv i 16-dagerskampanjen mot kjønnsbasert vold. Og Malusi selv har tatt tydelige standpunkt for LHBTI-rettigheter og vært med på å etablere «trygge rom». Vi opplevde en genuin interesse og et tydelig engasjement som er vel verdt å støtte. På den kritiske siden stilte vi oss spørsmålet om det er «de gamle menn som rår». Hvor er ungdommen? Og hvor er de kvinnelige ledere?

Mer om SACC og strategier finnes her: <http://sacc.org.za/>

Oppfølging

Til tross for vel ambisiøse planer for valget 2019, bør vi støtte dem med et mindre beløp, følge opp søknaden deres til ambassaden og fortsette kontakten på sekretariatsnivå.

På besøk i SACC. Til høyre: Biskop Kari Veiteberg, Frank Chikane og Kristine Sandmæl

The Anglican Church of Southern Africa

Vi besøkte fredag 7.12. hovedkontoret til Den anglikanske kirke i Cape Town. Også denne kirken har hatt relasjoner til Dnk gjennom mange år. Erkebiskop Thabo Makgoba var dessverre på reise, men vi ble tatt godt imot i den staselige gamle erkebispegården, hvor

malerier av generasjoner med erkebiskoper kikket ned på oss i den ærverdige møtesalen. Det var fra trappeavsatsen i bispegården at Nelson Mandela først hilste folket som fri etter alle årene i fengsel. Etter en morgenbønn i kapellet møtte vi domprost Michael Weeder, erkebiskopens assistent Nobuntu Mageza og kapellan Mcesbisi Pinyana. Vi opplevde særlig at domprost Weeder, med arabiske/muslimske røtter, hadde mye på hjertet og var interessert i våre perspektiver.

Noen momenter fra samtalen: Weeder var fascinert av den lutherske fredsprisvinner Walter Luthulu, som både var ANC-medlem og kristen. Svart generøsitet ble avgjørende, og Tutus «Vi er hvite og svarte sammen». Men «blindness of racism» er på vei tilbake. Luthulus ord «The task is not done» (1952) er fremdeles sant. Erkebiskop Thabo ber Fadervår på africaans som et generøst og ærlig bidrag. Men kirken er veldig patriarkalsk, og det er utålmodighet etter flere kvinner i lederskapet. Thabo er tydelig mot *social ills*. Han arbeider mot ulikhet og korrupsjon og er en stemme for de stemmeløse. Aktiv (også globalt) i miljø-/klimakampen. Kirken har med seg mye spiritualitet fra sine forfedre, et «hidden transcript». Svart teologi har betydd mye. Healing er viktig, men de har kritiske perspektiver på usunnhet i karismatiske kirker. Eksempler på at flere slike pinsekirker nå står tomme, de holder ikke hva de lover.

Vårt inntrykk var en kirke som klarer å forene en tradisjonell anglikansk teologi med en tydelighet og villighet til å ta konteksten og samfunnsutfordringene på alvor. Thabo Makgoba har vært en meget kritisk røst mot korrupte politikere. Muligens har han måttet dempe retorikken noe for å finne et levelig rom. Kirken er også viktig for SACCs fornyede rolle.

På besøk hjemme hos Leah og Desmond Tutu

Erkebiskop emeritus Desmond Tutu og Leah Tutu

Samme dag fikk delegasjonen det privilegiet å møte Leah og Desmond Tutu hjemme hos dem i Cape Town. Den avtalte halvtimen ble til en time. På grunn av sviktende helse er han lite i media og tar imot få besøk. Han var i godt humør, og latteren satt løst. Den norske kirke og «de skandinaviske landene» ble (igjen) takket for sin viktige innsats med å støtte anti-apartheid-arbeidet. Det ble også tid til mimring fra Nobels fredspris i 1984 og andre Norgesbesøk. Han er fremdeles opptatt av rettferdighet og økende fremmedfrykt i samfunnet.

Michael Lapsley fra Institute for the Healing of Memories

I Cape Town møtte vi også en annen anglikansk prest, Fr. Michael Lapsley som *leder Institute for the Healing of Memories*. <https://www.healing-memories.org/> Lapsley er en anti-apartheid-aktivist som MKR har hatt kontakt med gjennom flere tiår. Han ble nær drept da han ble utsatt for en brev bombe mot slutten av apartheid-tiden. Men han overlevde og har viet livet sitt til forsoningsarbeid siden. Gjennom flere år var organisasjonen støttet av Kirkens Nødhjelp. Han har også bidratt til forsoningsprosesser internasjonalt med sin unike erfaring, blant annet i Rwanda, og i samisk kontekst i Norge. MKR har i senere tid tilrettelagt også for workshops med Michael Lapsley i forsoningsarbeidet på Sri Lanka. Det var flott å møte ham igjen og merke hans energi og stadige engasjement for forsoning og rettferdighet.

Revd. Nokuthula Dhladhla, Soweto

I Johannesburg traff vi også presten **Nokuthula Dhladhla**. Biskop Kari Veiteberg har hatt kontakt med henne en stund. Som åpen lesbisk prest i Soweto har hun selv vært utsatt for trakassering og lever et utsatt liv. Hun spiller en viktig rolle i forhold til LHBTI-bevissthet og har bidratt til kurs og publikasjoner, blant annet i samarbeid med One Body-prosjektet og SACC (Norden-FOCCISA-samarbeidet). "Nothing about us without us" er et viktig prinsipp. Hennes fortelling gjorde inntrykk på oss.

Biskop Kari Veiteberg og Revd. Nokuthula Dhladhla. T.h.: Sowetos bakside

Bench Marks Foundation

Delegasjonen gjorde 6.12. et feltbesøk med Bench Marks Foundation, en trosbasert partnerorganisasjon til Kirkens Nødhjelp som jobber med bedrifters og gruvevirksomheters samfunnsansvar. Vi fikk blant annet et innblikk i hvordan organisasjonen arbeider med miljødeleggelser i gruveindustrien:

- Snake Park ligger i utkanten av Soweto, og her bor de fattigste av de fattige. Vinden blåser fint gult uranstøv fra gruvene et steinkast unna, inn i hus og lunger. Støvet dreper. De ville dyrene er døde, blader og trær deformerte, husdyrene blinde og forkrøplete. Barna fødes med store fysiske og mentale misdannelser. Ingen bør spise frukten på trærne her. Men de fattige har ingen sted de kan flytte, barna bader i regnvannet som samler seg i dumper fulle av livsfarlige hull ned til gruvegangene under. Det finnes ingen svømmebasseng og lekeplasser i Snake Park. Ingen rydder opp etter gruvevirksomheten, vi så ingen varselskilt om at området er radioaktivt. Vi målte 17,89 måleenheter (i Tsjernobyl var det 15 uran), kobber og bly ligger åpent i terrenget, og hustakene er av asbest.

- Internasjonale gruveselskaper utvinner fortsatt uran og andre metaller her, uten lovlig tillatelse. Myndighetene lukker øynene. Fortjeneste er viktigere enn menneskeliv. Men noen bryr seg. Vi besøkte et barnehjem for barn med store skader. Det var så enkelt som en kan forestille seg rent materielt, men her traff vi en kvinne med et varmt hjerte som tok seg av disse svakeste ofrene for en kynisk gruveindustri; hun praktiserte dette med å ta vare på "mine minste små".

Organisasjonen Bench Marks Foundation jobber med å dokumentere ødeleggelsene og holde gruveindustrien og myndighetene ansvarlige. Dette gjøres bl.a. gjennom å bruke rettssystemet. Nylig vant man en sak – noe som viser at det nytter! Organisasjonen gjør et viktig og fantastisk godt arbeid for å avsløre gruveindustriens menneskerettighetsbrudd og miljøødeleggelser. Les mer på <http://www.bench-marks.org.za/>

Fra besøk med Bench Mark Foundation til Snake Park

Economic Justice Network (EJN)

Vi møtte leder Malcolm Damon og Mandla Hadebe fra EJN, i Cape Town 7.12. EJN er en partnerorganisasjon av Kirkens Nødhjelp, etablert i 1997. I den første fasen jobbet de med lån og gjeldslettelse, og var aktive f.eks. med Jubileum 2000-kampanjen. Siden har EJN utvidet med «økologisk gjeld», hvor tidligere eiere etterlater seg ødelagte jord-/økosystemer (som i Snake Park). De jobber også med klima- og samfunnsansvar (CSR). De fortalte om hvordan de målbevisst hadde bygget opp Alternative Mining Indaba i Cape Town fra 2009. Dette er nå spredt til 12 ulike land. Hovedtema er Extractive Industries, klimaforandringer og matsikkerhet. Fra noen få stemmer inn i «fiendens leir», har AMI vokst og blir tatt mer på alvor, deklarasjoner blir lyttet til, og de får mange gode resultater. «Nå er vi med og planlegger agendaen til deres møter». EJN jobber også med ulikhet, særlig opp mot BRICS-landene/G20. Her er skatterettferdighet viktig, ikke bare på inntekt, men også på velstand. Social protection, landrettigheter, ungdom og arbeidsledighet er også prioriterte temaer. EJN var glade for støtte via KN og norske menigheter. Og vi var imponert over det vi hørte, og vi satte stor pris på at Malcolm Damon satte av tid til å møte oss. Han har i lengre tid vært preget av kreft. Mer om EJN: <http://ejn.org.za/en/>

Den norske ambassaden

Vi hadde et konstruktivt møte med Astrid Helle, den nye norske ambassadøren, og flere fra hennes stab, onsdag 5.12. i Pretoria. Ambassaden dekker flere land i Det sørlige Afrika. I sin beskrivelse av landet la de vekt på økende ulikhet og seksualisert vold. På begge områder er landet i verdenstoppen. Arbeidsledigheten og fremmedfiendtlighet er også økende og henger til en viss grad sammen. Det er en reell fare for at volden skal eskalere foran det kommende valget. På den positive siden anerkjenner ambassaden president Ramaposas konstruktive rolle. Og landet har gode lover, økonomiske muskler og rom for ytringsfrihet. Det er også en tydelig dreining mot mer fornybar energi. Ambassaden var godt orientert om kirkelige forhold og har relasjoner til de økumeniske rådene SACC og tilsvarende ZCC i Zimbabwe. Det var positivt å høre deres vurdering om at SACC og ZCC kan spille en strategisk rolle.

Delegasjonen ble invitert på en nordisk mottakelse etterpå hjemme hos ambassadør Helle, sammen med flere nyttige og interessante kontakter.

Oppfølging:

Bidra til at kontakten mellom ambassaden og SACC/ZCC styrkes, også med tanke på mulig støtte. Ambassaden var også bekymret for økende religiøs fundamentalisme og lurte på om SACC kan spille en rolle.

Southern African Faith Communities Environmental Institute (SAFCEI)

Delegasjonen møtte dem i deres hovedkvarter i Cape Town 7.12. SAFCEI har en historie tilbake til 2005 og er en interreligiøs organisasjon som har et bredt engasjement på miljø, klima, energi og bærekraft. Se mer på <https://safcei.org/> Kirkens Nødhjelp har støttet SAFCEI gjennom mange år, og MKR har hatt kontakt siden 2011, særlig koplet til interreligiøst klimaarbeid. Vi møtte direktøren Francesca de Gasparis, grunnleggeren biskop Geoff Davies (som var gjest ved Olavsfestdagene i 2018) samt store deler av staben. Vi fikk en innføring i arbeidet og samtalte om temaer av felles interesse. Oppdraget har de beskrevet slik: «As an Institute of many faiths, we are united in our diversity through our shared commitment to caring for living Earth». Hovedområder er energi-rettferdighet, klima-rettferdighet, mat/dyre-rettferdighet/velferd, og opplæring i “Advocacy-training” for religiøse ledere.

Engasjementet er overaskende bredt, fra jus og kampanjer til økoteologi og spiritualitet, og fra internasjonale klimaspørsmål, via gruveforurensning, til dyrevelferd for burhøns. De hevdet at deres multi-faith-inngang gjør at de har større strategiske gjennomslag i politikk og ulike firmaer enn størrelsen skulle tilsi. SAFCEI bruker også sosiale medier bevisst. Det er viktig for SAFCEI med lokal bevissthet, samarbeid og verktøy. Ulikhet/fattigdom er en stor utfordring på miljø/klima-feltet, også i forhold til manglende kapasitet, valg av dårlige løsninger etc.

Oppfølging:

SAFCEI er interessert i å få vite mer om *Interfaith Rainforest Initiative* og *Håpets katedral*. Info ettersendes. Viktig kontakt for vårt Interreligiøse klimanettverk. Kan vurdere ressurser/invitasjon fra SAFCEI til KISP-seminar om interreligiøs økoteologi i 2020.

- På lørdagen besøkte vi Robben Island, stedet hvor Nelson Mandela ble holdt fanget i en årrekke.

Oppsummering

I 2019 er det valg i Sør-Afrika. utfordringene står i kø for det nye demokratiet. Fattigdom, ulikhet, arbeidsledighet og kjønnsbasert vold er bare noen av utfordringene. Noen kirker har store interne utfordringer, mens andre bidrar konstruktivt inn i utfordringene i det offentlige rom. Det er viktig av mange grunner å fortsette relasjonsarbeidet til kirkene og følge med på utviklingen i et krevende politisk landskap.

Noen øvrige oppfølgingspunkter:

- Sak på nettsidene (og sosiale medier) <https://kirken.no/nb-NO/om-kirken/aktuelt/mkr-i-sor-afrika/>
- Kronikk i forbindelse med valget, kirkenes rolle (april?)
- Be om møte med den nye sørafrikanske ambassadøren i Oslo

Oslo, 1.2.19